

К.ТЫНЫСТАНОВДУН ОЙ-ТААНЫМДАРЫНА «СТП» НЫН ТИЙГИЗГЕН ТААСИРИ

Макалада кыргыз элинин алгачкы интеллигенти К.Тыныстановдун заманындагы өзгөчө учурларга токтолдук. К.Тыныстанов акын-жазуучу катары сындалган эмес, аны жок кылуу максаты гана коюлган. Коомдук-саясий кырдаал, жагдай-шарттын татаалдыгынан СТПнын миңдөөсү деген кичине тагылган.

Кыргыздын алгачкы интеллигенттери Совет бийлигине чексиз ишенишкен жана ленинист, большевик болушкан, Союзду сүйүп, аны менен сыймыктанышкан. Бирок Советтер Союзуна ишенишип, кызмат кылышса да, өз алдынча эркин мамлекет болгонду каалашкан. Мындай тилектери үчүн, албетте керт баштары менен жооп беришкен. Аларды өз доору каардуу репрессиялаган, өтө каардуу диктатура, кызыл террор өмүр сүргөн доору, берилип ишенген партиясы жок кылган.

1937-жылкы репрессияга К.Тыныстанов, Ж.Абдырахманов, Т.Айтматов, А.Сыдыков ж.б. кыргыздан чыккан алгачкы көптөгөн интеллигенттердин кетишине ал мезгилдин партиялык жетекчилигинде иштеген же аткаруучулук кызматтагы адамдар чоң роль ойношкон, маселен, өзү репрессиянын күч алышына, кыргыздын интеллигенттеринин кетишине, айрыкча, К.Тыныстановдун жок болушуна аябагандай күч жумшап, А.Токомбаев, И.Тойчинов сыяктуу тапшырманы ашыгы менен аткарган “ишенимдүү адамдары” менен “эл душмандарын” жок кылган Баялы Исакеев кийин өзү казган орго өзү түшүп, жок болуп кеткен.

Социал-Туран партиясынын болгон-болбогону тууралуу азыркы күнгө чейин так маалымат жок, мифтер гана өмүр сүрүүдө, мунун жообун тарыхчылар да тапкан жери жок. Тарыхчы В.Плоских айткандай, СТП болгонбу, же бул ОГПУнун ойлоп тапканыбы, белгисиз?

“СТП (социал-туранская партия), каковой, может быть, на самом деле никогда не существовало” – деп репрессиянын чындыгын, совет бийлигинин чындыгын изилдеп жүргөн белгилүү жазуучу М.Байжиев да бул партиянын кыргыз жеринде өмүр сүргөндүгү тууралуу так маалымат таба алган эмес [1]. Мына ушул себептүү социал-туран партиясы, анын совет бийлигине каршы иш-аракети, манифести ал мезгилдин бийлигине, Сталиндик башкарууга, советтик идеологияга керектүү гана компания болгондугунун чындыгы азыр ачылууда.

Интернет булактарына кайрылсак: «Социал-туран партиясы» 1931-жылы Фрунзеде кыргыз интеллигенциясы тарабынан коммунисттик партияга каршы маанайды жана «Туран мамлекетин» түзүү үчүн түзүлгөн. 1932-жылы партиянын программасы кабыл алынган. 1931-жылы “антисоветтик агитация жана айыл-чарба айдоо компаниясын бүлүнгө учураткандыгы” үчүн мүчөлөрүнүн баары камакка алынып, кээ бири атылып, кээ бирлери лагерлерге сүргүнгө айдалат. Ошону менен “Социал-туран партиясы” ишмердүүлүгүн токтоткон” – деген маалыматтарды кезиктирдик.

1932-жылкы Казахстандагы ачкачылык, кыргыз жерине качкындардын өтө көп келиши, дан кыргыздарда да тартыш болгондугу, коңшу элдерге жардам бербегендиги үчүн Ж.Абдырахмановдун күнөөлөнүшү, А.Сыдыковдун партияны түзүүчү, И.Арабаевдин уюштуруучу катары суракка алынышы менен күнөөлүүлөрдү табуу аракетинен улам “Социал-Туран” партиясынын мүчөлөрүн издөө дал ушундай кырдаалга байланыштуу чыккан.

ОГПУ-НКВДнын “Социал-Туран” партиясы социалисттик башталыштагы Түрк мамлекетин курабыз деген максатта совет өлкөсүнө каршы багытта жаралган деген күнөөлөр менен партиянын мүчөлөрүн издөө башталган. Абдыкерим Сыдыков 1934-жылдын башында Ташкент шаарында “СТПны” уюштуруучу катары кармалып, Фрунзеге алып келинет да, ушул жылдын 28-февралында “Социал-туран партиясынын” контрреволюциячыл аракеттери үчүн адегенде атууга, кийин 10 жылга кесилет. “СТПнын” улам жаңы “мүчөлөрү” табылган сайын сурак берип жатып, 1938-жылы 10-февралда күнөөсүн мойнуна алат. 1931-жылы бай-манаптардын тукумунан чыккан улутчулдар менен бирге кыргыз жеринде капитализмди орноткусу келгендигин, бул үчүн контрреволюциячыл, улутчул уюмду уюштургандыгын, уюмдун мүчөлөрү Сынцзянга эмиграцияга кеткенге камдангандыктарын, 1933-жылы кармалганын айтып күнөөсүн мойнуна алат. Ошону менен НКВД А.Сыдыковго Киргизияда Алаш-Ордонун ишин улантуучу “Социал-Туран партиясынын” активдүү уюштуруучусу жана контрреволюциячыл “отузунчуларды” уюштуруучу деген күнөө коюлат. Ошондой эле анын тапшырмасы менен кээ бир райондордо советтик бийликке каршы куралдуу көтөрүлүш чыккандыгы үчүн атууга өкүм кылынат да, 1938-жылы 18-февралда атылып кетет.

Чындыгында, А. Сыдыков “СТП” партиясынын мүчөсү болгон эмес, “Алаш” партиясынын мүчөсү болгон делген көз караштар бар. Тарыхчы В.Плоскихтин айтымында: “1917-жылы жайында А.Сыдыков Пишпекте казак-кыргыздардын партиясы “Алаштын” бөлүмүн ачкан, буга анын достору жана пикирлештери И.Арабаев, К.Тыныстанов, Н.Тулин ж.б. жардам беришкен. Кийинки жылы Ленинге кол салуудан улам “кызыл террордун” башталышы менен “Алаш” партиясынын Пишпектеги бөлүмү таратылат, А.Сыдыков болсо солчул эсерлердин партиясына, андан соң большевиктер партиясына өтөт”. Программанын авторлорунун бири С.Курманов 1933-жылы 13-майда сурак берип жатып, Сопиев, Хашимбеков, Хайретдинов, Шабданов, Керимбеков жана Камбаровдор болуп, “Социал Туран Партиясы” деп атадык. Партия улуттук принципке негизделген, биз түрк-татар мамлекетин куруу максатын көздөгөнбүз” – деп жооп берген [6].

1933-жылы 11-14-июнда А. Шабданов: Биз атаган “Социал-туран партиясынын” максаты Орто Азия территориясында федеративдик-социалисттик Туран мамлекетин куруу болгон жана анын курамына Өзбекстан, Кыргызстан, Түркменстан, Кара-Калпакыя, Казакстан кирмек. Бул мамлекет СССРдин курамынан бөлүнүп кетмек” – деп айткан. А.Шабданов андан-ары организация Афганистан менен Англия өкмөтүнөн материалдык жардам алуу үчүн байланыш түзөрүн, Кытайга эмиграцияга кетүү максаттары сыяктуу укмуштуу “жоопторду” берген.

Партиянын мүчөлөрү катары аталган адамдардан тышкары, аны уюштуруучулар делген А.Сыдыков, И.Арабаев баштаган 23 адам камалып, биринчилерден болуп 1933-жылы партияны уюштуруучу катары А.Шабданов атылып кетет. Мүчөлөрү деп аталгандардын баары 1934-жылдан тартып кээ бирлери камалып кээ бирлери атылган, жыйынтыгында, баары жок кылынган.

1933-жылы 11-13-майда Турды Акун Сопиев ОГПУнун тергөөчүсү Левшиндин сурагына 1932-жылы биз программа түзүү үчүн чогулганбыз, программа 11 пункттан турарын, 4-5-пункттардагы “Организация өздөрүнүн контрреволюциялык аракеттерин активдештирүү жана эркиндиктери үчүн Батыш Кытай менен Афганистанга өтүүгө жана ал жактан уюштуруучулар менен агитаторлорду даярдоо аракеттери болот. ...Биз туранчылар совет бийлигине жана капиталисттерге активдүү аракеттерге барабыз. Биз организация болуп, аны “С.Т.П.” деп атадык” - деп жооп берген. “СТП” тууралуу

сурак, күнөөлөр 1934-жылы эле ОГПУ мүчөлөрүнүн өздөрүнүн айткандары боюнча чекит коюлган, бирок 1937-жылдан тартып кайрадан көтөрүлүп чыгат, анткени репрессиянын катуу башталышы менен партиянын мүчөлөрүн, алардын күнөөлөрүн табуу аракети козголот. Мунун жыйынтыгында уюштуруучу катары А.Сыдыков баштаган кыргыз интеллигенттерин камоо башталат.

Чындыгында, “Социал-Туран партиясы” тууралуу эч кандай жазуу жүзүндө да, документалдуу да далилдер болгон эмес, күнөө сурактардын жообу жана кээ бир күбөлөрдүн айткандары менен гана коюлган. А.Сыдыковдун айтымына караганда, СТП Кыргызстанда болгон эмес, бирок партияны түзүү максаты болгон экен. Партия түзүлбөсө да, кыргыз интеллигенциясынын бир канчасы, мыктылары анын мүчөсү катары күнөөлөнүп, жок кылынган. Чындыгында, “СТП” партиясы - кыргыз тарыхындагы кандуу тактардын бири. Кыргыз Республикасын түптөгөндөр А.Сыдыков, И.Арабаев, Ж.Абдырахманов, К.Тыныстанов, Т.Айтматовдорго партия мүчөлөрү деген жарлык тагылып, акырында жок кылынган.

“Социал-Туран партиясы” 20-жылдары Кыргыз Республикасын уюштурган кыргыз интеллигенциясынын каймактарын жок кылганга эң жакшы курал болгон. Эгерде четинен эле санай турган болсок, ошол кездеги кыргыздын мыкты уулдары, элим, жерим деген патриоттору, билимдүүлөрү өздөрү да билбеген, ойго келбеген “күнөөлөрү” менен эч айыпсыз жок кылынган. Ж.Абдырахманов А.Сыдыковду окутуучум деп атагандыгы үчүн “СТПнын” мүчөсү деп табылып, кыргыз жеринде совет бийлигине каршы куралдуу көтөрүлүштү жасоо үчүн шпион болгон деген “күнөө” коюлуп, атылып кеткен. Кыргыз обком партиясынын экинчи секретары кызматында турган Т.Айтматов “СТП уюмунун активдүү катышуучусу” деп күнөөлөнүп, 1938-жылы Москвадан Фрунзеге алып келинип, суракка алынат. Суракта өзү совет бийлигине көп зыяндарды, атайылап талаа иштерине зыян келтиргендигин жана партиянын Киргизияда совет бийлигин кулатып, буржуазиялык-улутчул мамлекет курганга макул болгондугун “мойнуна” алат. Дал ушул “каталыктары” үчүн атууга өкүм кылынып, 1938-жылы 5-ноябрда атылат.

Кыргыз маданиятынын алдыңкы сабында турган, кыргыз профессионал адабиятын баштоочу К.Тыныстановго да бул партиянын катарында турган деген айып коюлган. А.Токомбаев Кыробкомдун VII пленумунда “Тыныстановдун бардык иштеринде “Социал-туран партиясынын” элементери байкалып турат. Биз механикалыкпы, аң-сезимдүү түрдөбү, же жокпу билбейбиз, анын эмгектери менен көз карашы Социалисттик Туран менен туура келет, муну биз жашырбашыбыз керек... Тыныстанов – бул Соцтурандын штаттык жана моралдык кызматкери, берилген коргоочусу” – деп “СТП”нын мүчөсү кылып таштайт. Мына ушундай жарлыктан кийин К.Тыныстанов партиялаштары менен кыргыз жеринде совет бийлигин кулатууга аракеттенген, улутчул-буржуазиячыл капиталисттик мамлекетти куруу максатында иштеген, шпиондук кызматты кылган жана идеологиялык фронтто адабий чыгармалары менен тескери иштерди жасаган, туура эмес кадрларды алып чыккан ж.б. толгон-токой “күнөөлөр” коюлуп, жыйынтыгында атылып кеткен. К.Тыныстановдун чыгармачылыгы замандаштарына караганда алдыга кеткен чыгармачылык болуу менен аталган “сынчылар” “таап чыгышкан” каталардан, алардын деңгээлинен өйдө турган. Мына ошондуктан: “Между тем произведения, содержащие подлинны художественные открытия, всегда сложны, многозначны и неожиданны” [6], – деп айтылган тарыхый чындык К.Тыныстановго дал келип, анын өзгөчө чыгармачылык табити, таланты, чеберчилиги түшүнбөстүктөргө алып келип, оор жагдайга туштуккан.

Ошентип, Касым Тыныстановдун тагдыры күбө болгон 30-жылдардагы кыргыз адабий сыны көркөм чыгарманы талдоо жеке кызыкчылыкка, саясий окуя, кырдаалга байланыштуу чыгармачылыкка баа берүү саясатташып, сын-пикир айтууда сөзсүз саясий, идеялык ката табуу закону өмүр сүргөн да, адабий сын түздөн-түз эки бутакка бөлүнүп: жазуучулардын бирин көкөлөтүп мактоо, бирин жерге киргизе жамандоо стили менен жашаган сынга айланган. А адабияттын абалынын ушундай болушу не бир

мыкты калемгерлерди жок кылып, кыргыз адабиятынын өнүгүүсүнө бут тозгон.

Учурунда «Академия кечелери» өзүнүн революциялык-публицистикалык пафосуна карабастан, 20-жылдардагы агитпьесаларга салыштырмалуу караганда өзүнүн идеялык-мазмундук масштабы жана көркөмдүк-эстетикалык касиети жагынан алга ташталган кадам болгон. Пьесаны Кыргыз драматургиясынын кезектеги жаңы жетишкендиги катары кароого негиз бар. Эгерде «Академия кечелеринин» өзгө пьесалардан өйдө тургандыгынын себептерин алдын ала айта турган болсок, анда кеп бул жерде драманын авторунун чыгармачылык индивидуалдуулугунда жатат дээр элек. Жаңылык жайдак жерде жаралбайт. «Академия кечелеринин» ийгилигин төмөндөгүдөй факторлор шарттаган деп эсептейбиз. Андан-ары К. Тыныстановдун талантынын, жөндөмүнүн өбөлгөлөрүн санап, далилдеген пикирге таянсак: биринчиден, К. Тыныстанов жаратылышынан феноменалдуу жөндөмгө эгедер тубаса талант болгон. Бекеринен, ал кыргыздын Ломоносову катары мүнөздөлүп жүргөн жок. 1912-1914-жылдары өзбек мектебинен билим алып, 1914-1916-жылдары Караколдо орус-тузем мектебинде орусча окуп, тарбияланып калышы, орус адабият, маданияты менен таанышкандыгы өзгөчө жөндөмдүү жаш адамдын инсанынын тез өсүшүнө ургалдуу таасирин тийгизген. Экинчиден, акын пьесаны жазганга чейин өз калемдештерине караганда чыгармачылык жактан тотугуп калган жана гуманитардык билим, интеллект, кругозор тарабынан да алдыга озо чыккан. Ал эми өскүлөң интеллекти көркөм чыгармачылык үчүн чоң мааниси бар экендиги белгилүү.

“К.Тыныстановдун тагдыры трагедиялуу бүткөн. 1933-жылдан баштап борбордук басма сөздө болсун, республикада болсун, ага улутчул деген саясий айып көө болуп жабыла берди (1933-жылдагы “Правдага” чыккан макала, ВКП (б) Кыробкомунун VII Пленумунун (1933-ж.) Кыробкомдун 1934-жылдагы партконференциясынын, Кыргызстан жазуучуларынын биринчи сүзединин материалдары ж.б.) бул айыптоолордун акырында жазуучу 1937-жылы камалып, 1938-жылы атылып кетти” – деп аныкталгандай, Касым Тыныстанов бейкүнөө жерден атууга кеткен.

Чындыгында, К.Тыныстанов акын-жазуучу катары сындалган эмес, аны жок кылуу максаты гана коюлган. Коомдук-саясий кырдаал, жагдай-шарттын татаалдыгы кээ бир адабиятчы-сынчыларды өз позициясынан кайтып, бир беткей, бир жактуу баа берүүгө да түрткөн, маселен, ошол кездеги белгилүү сынчы, кыргыз адабий сынынын түптөлүшүнө кызмат өтөгөн Т.Жолдошев мурда акындан чыгармачылыгына объективдүү пикир айтууга, чыгармаларын адабияттын табиятына жараша талдоого аракет жасаса, К.Тыныстанов бир жактуу «сынга» туштукканда күнүмдүк саясий кырдаалга байланыштуу бир жактуу сынын берген жана А. Токомбаев менен бирге күнөөсүн коюшуп, токтом чыгышына жардамдашкан. Мындай өзгөрүшүнө тагдырындагы кыйчалыш учур түрткөн десек болот, себеби мурда айткан (К.Тыныстановдун чыгармаларын жакшы деп айткан) сыны үчүн саясаттын каарына калып, аргасыз абалга туштуккан.

Касым Тыныстановдун күнөөсү таланттуулугунда жана коомдук системага өзүн сала бербей, эркин ойлонгондугунда, эң башкысы совет коомунун өйдө-ылдыйлыгын ошол мезгилде эле түшүнүп, кыргыз элинен келечегине күйүп-бышып, аракеттенгенинде болгон. Ал баары ойлонгондой ойлонбостон, башкача ойлонгону үчүн, чындык үчүн күрөшкөнү үчүн керт башы менен жооп берип, репрессиянын курмандыгына айланган. Касым Тыныстановду кайрадан калыбына келтирүү, чыгармачылык мурастарын кайрадан карап чыгуу өтүнүчү менен К.К.Юдахин, Б.М.Юнусалиев бардык партиялык инстанцияларга кайрылышкан, бирок көпкө чейин оң жыйынтык чыккан эмес.

К.Тыныстановду каралоо эгемендүүлүк алганга чейин эле уланып жүрүп отурган, 60-жылдары кайрадан талкууга алынып, зыяндуулугу дагы бир ирет белгиленет «Анан эле А.Алтымышбаев бир китеп чыгарып калды, философия жөнүндө болсо керек. Ошол китепте Тыныстановду кайрадан шыбаптыр. Көп өтпөй университетте чоң чогулуш болду. Ш.Үмөталиев деген адабиятчы доклад жасап, К.К.Юдахиндер

Тыныстановду макташып, Юдахин Алтымьшбаевдин китебин «книжная халтура» деп атайт деген оюн М.Байжиев айтып жатпайбы» - сыяктуу ак сөзүн айткандардын пикири эске да алынбастан кала берген [5].

1956-жылы К.Тыныстановдун жубайы Турдубүбү эне жогорку органдарга күйөөсүн актоо жөнүндөгү кат менен кайрылат. Бир жылдан кийин 1957-жылы 1-октябрда СССР Жогорку Аскердик коллегиясы К.Тыныстановду күнөөсүз деп таап, 1938-жылдын 5-ноябрындагы өкүмдү жокко чыгарат. Андан кийин Кыргызстан КП БКнын Бюросунун 1958-жыл 22-январындагы чечими менен партиялык жактан толук акталат. Мына ушуну менен кара ниеттик жеңилди ак ниеттик жеңишке жетишти, 30 жылдан ашуун караланган К.Тыныстанов калыбына келди деген үмүт жанганына карабастан, караланган бойдон ачыкка чыкпай жата берет, мунун себеби Кыргызстан КП БКнын 1959-жылы 18-декабрдагы Кыргызстан КП БКнын биринчи катчысы И.Раззаков жетектеген Бюросунда К.Тыныстановдун партиялуулугу кайрадан талашка түшүп, партиялык жактан туура эмес акталгандыгы тууралуу чечим кабыл алынат. Кыргызстан КП БКнын Бюросунун 1960-жылы 5-январда «Восхваление творчества М.Кылыча и К.Тыныстанова, пропитанного духом национализма, может нанести серьезный уѐрб делу коммунистического воспитания трудящихся в духе социалистического интернационализма и дружбы народов» деген токтом кабыл алат. Токтомдун жыйынтыгы менен К.Тыныстановду кыргыз адабиятынын жана тил илиминин түптөөчүсү дегендери үчүн Ш.Үмөталиев, К.Маликов, Б.Юнусалиевдер партиялык эскертүү алышат.

«Отменить постановление Бюро ЦК КП Киргизии от 22 января 1958 г. «О восстановлении К. Тыныстанова в рядах КПСС» и от 14 мая 1958 г. «Об итогах обсуждения творчества М. Кылыча» как неправильные» - деген жогорудагы токтомду жок кылган токтом кабыл алынса да акындын аты эч жерде аталбастан көмүскөдө кала берген. Бул жылдары адабиятчы, сынчы Шаршенбек Үмөталиев гана 1959-жылы болгон Кыргызстан жазуучулар союзунун III сѳездинде жасаган докладында: «Ал эми Касым Тыныстанов, Сыдык Карачевдер эң алгачкы акын жазуучулар болсо да, алар жөнүндө сөз жыйырма жылдан бери токтолуп калган. Биздин жекече окубуз боюнча, бул эки акын-жазуучуга тең өзүнө тиешелүү объективдүү баа бериле элек деп ойлойбуз. Буларды көрбөй, көрмөксөн болуп, көз жаздымда калтырууга мүмкүн эмес. Булардын чыгармаларынын өзгөчөлүктөрүн ачууга мүмкүндүк түзүү керек. Касым Тыныстанов өз убагында окумуштуу да, жазуучу да, акын да, коомдук ишмер да болгон» – деп айтып, пикиринин чындыгын К.Тыныстановдун акындык чеберчилигинин мыктылыгын лирикаларын талдоо менен «...мен көп акындардан Касымдай күчтүү, Касымдай сөзгө устат акындарды азырынча окуй албадым» - деп ал Октябрь революциясын тосуп алгандыгын, ага эч качан каршы чыкпагандыгын айтып келип, анын чыгармачылыгын калыбына келтирүүнү көтөрүп чыккан, бирок сынчынын пикири колдоого алынбастан, кара ниет тоскоолдуктардан улам дагы көмүскөдө кала берген.

Кайрадан К.Тыныстановдун партиялуулугун калыбына келтирүү боюнча 1964-жылы 16-майда маселе көтөрүлөт. Н.М.Шверниктин колу менен КПСС БКнын парткомиссиясынын чечими чыккан. Бирок ошондой болсо да, анын ысымына чейрек кылымдан ашуун улутчулдук тамгасы басылып, анын илимий эмгектери, көркөм чыгармалары жөнүндө сөз кылууга жол берилген эмес. Ал тургай, кайра куруу мезгилинде Кыргызстан БКнын биринчи секретары А.Масалиев 1986-жылы К.Тыныстановду улутчул катары күнөөлөп, кыргыз маданиятына жат адам катары калыбына келишине каршы чыккан (партиялык архивде сакталган материал) [4]. Мына ошону менен К.Тыныстановдун аты кайрадан жабылган.

Коомчулуктун, айрыкча, белгилүү инсандар К.Асаналиев, О.Ибраимов, С.Жигитов, А.Эркебаев, М.Байжиевдин кийлигишүүлөрү менен 1989-жылы гана К.Тыныстановдун инсандыгын, окумуштуулугун кайрадан карап чыгуу, ага коюлган саясий жана моралдык айыптарды алып таштоо, илимий мурастарынын бардыгына граждандык укукту кайрып берүү максатында Кыргызстан КП БКнын идеология боюнча секретары М.Ш.Шеримкулов башында турган комиссия мүчөлөрү КПСС БКнын парткомиссиясынын 1964-жылдагы чечимине кайрадан кайрылышып: «... Борбордук Комитетинин парткомиссиясынын

ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ

чыгарган жыйынтыгына макул болуу менен отузунчу жылдары законсуз репрессияга дуушар болгон жана кыргыз адабиятынын баштоочуларынын бири, окумуштуу лингвист Касым Тыныстановдун адабий мурастары боюнча тарых чындыгын калыбына келтирүү жөнүндө» - деген токтомду чыгаргышат.

Коомчулуктун өтүнүчү боюнча СССР Жазуучулар союзунун жана республиканын илимпоздорунун өкүлдөрүнөн турган комиссия түзүлүп Молдо Кылыч менен Касым Тыныстановдун чыгармачылык мурасын атайын иликтеп чыгышып, адабий мурастарын калыбына келтирүү жана чындыкты айтуу тууралуу жыйынтык чыгарышат.

Белгилүү окумуштуулар, коомдук ишмерлер: З.С.Кедрина, В.Е.Ковский, Т.Т.Давыдова, Б.О.Орузбаева, К.Асаналиев, С.Жигитов, М.Байжиев, А.Эркебаев, В.Шаповаловдор жазыксыз жазаланган эки чоң инсандын адабий мурастарын калыбына келтирүү үчүн төмөндөгүдөй жыйынтык чыгарышкан:

1. Молдо Кылыч менен К.Тыныстановдун чыгармалары болгон варианттары менен кошо, илимий комментарий жана текстологиялык анализ коштолуп толук көлөмүндө чыгарылсын деп эсептейт;

2. К. Тыныстановдун филологиялык эмгектери тиешелүү илимий аппарат коштолуп чыгарылсын деп эсептейт;

3. Молдо Кылыч менен К.Тыныстановдун жана да ар кандай (жогорку экөөнө) себептер менен чыгарылбай, тиешелүү илимий баасын албай келаткан башка кыргыз жазуучуларынын чыгармачылык мурастары боюнча системалуу изилдөө иштери уюштурулсун деп эсептейт;

Молдо Кылыч менен К.Тыныстановдун чыгармаларынын орус тилине сапаттуу которулушу уюштурулсун деп эсептейт .

Мына ушундай аракеттердин натыйжасында Кыргызстан КП БК 1989-жылы Касым Тыныстановдун адабий мурасы жөнүндөгү чындыкты калыбына келтирүү тууралуу Токтом кабыл алат. Мына ушундай көптөгөн күрөштүн аркасында гана Касым Тыныстанов кыргыз маданиятына кайрадан кайтып келген.

Адабияттар:

1. Байжиев М. В битве за истину. – Б., 2001.
2. Байгазиев С. XX кылымдагы кыргыз драматургиясынын тарыхы. – Б., 2002.
3. Молдо Кылыч менен Касым Тыныстановдун чыгармачылык мурасы жөнүндө //Кыргызстан маданияты, 1988. 11-август, № 33.
4. Кыргызстан жазуучулар союзунун III сүздинин материалдары. //Кыргыз республикасынын саясий документтер архиви.
5. Мурзаев А. Касым Тыныстанов тарыхтан өз ордун таптыбы? М. Байжиев менен болгон маек. // Кеңеш, 2006. 7-июль, № 14.
6. Плоских В. Манас не признал себя виновным. – Б.: Илим, 1993.